

βαθύτερο σκοπό του λόγου του. Ἡ προτροπή του πότε εἶναι γλυκεία καὶ συμβουλευτική, πότε προσταχτική καὶ σκληρή, καὶ πότε ἐνθουσιασμένη ἢ στοχαστική σὰν μίλημα πατέρα ἢ δασκαλου, γεμάτη σοφία καὶ πόνο. Εἶναι ἄπειρα τὰ παραδείγματα, γιατί σὰ συμπέρασμα στίς ἀποδείξεις καὶ στὰ ἐπιχειρήματά του, πάντα τελειώνει μὲ προτροπές: π.χ. στὸ Δ48 - 50 ποὺ ἀποτείνεται στους παπᾶδες: «Παύσατε, τέλος πάντων, ἀπὸ τὴν λύσσαν τῆς φιλαργυρίας... Μὴν οὐτιδανώνετε κλπ. (προτρεπτικός σωρείτης γεμᾶτος σκληρότητα καὶ θεία ὀργή) ἢ στὸ Δ85 ὅταν ἀποτείνεται πρὸς τοὺς εὐεργέτες ἢ στὸ Δ98 πρὸς τοὺς νέους τῆς Ἑλλάδας, ὅπου ἡ προτροπή του ἔχει ἐνθουσιασμό. Ὅλο τὸ βιβλίον εἶναι γεμᾶτο προτροπές καλοταϊριασμένες καὶ βαθυστόχαστες, ποὺ συνθέτουν τὸ πατριωτικὸ κήρυγμα τοῦ φλογεροῦ αὐτοῦ τυραννομάχου.

Ἐρώτηση. Μὲ τὴν ἐρώτηση ποὺ τὴν εἰσάγει πότε μὲ τὸ μήπως ἢ μὴν (=μήπως), πότε μὲ τὸ τί, πότε ἀπλᾶ (θέλετε...; ζητεῖτε; κλπ.) καὶ συχνὰ μὲ τὸ ἴσως (=μήπως) ἢ μὲ τὸ πῶς, τάχατες κλπ. καὶ τὴ μεταχειρίζεται συχνά, διοχετεύει τὸ πάθος του, τὸν πόνο του καὶ διατυπώνει τὴν ἀτράνταχτη πεποίθησή του στὰ λεγόμενα. Πολλές φορές σωριάζει ἀπάνωτὰ πολλές ἐρωτήσεις, καὶ τότε ὁ λόγος του παίρνει σφοδρότητα καὶ ἐπιβολή. Στὸ Δ' βιβλίον λ.χ. τρία ὀλάκερα κατεβατὰ (45 - 47) εἶναι σωρεῖτες ἀπὸ δριμύτατες ἐλεγκτικές ἐρωτήσεις, ποὺ ἄλλες παίρνουν τὴν ἀπάντησή τους, ἄλλες μένουν σὰ μαχαιριές ἀτράβηχτες στὴν ψυχὴ τῶν ἐπικρινομένων. «Ὅτι ἡ τυραννία εἶναι μισητὴ καὶ ἀπὸ τὸν θεὸν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅτι εἶναι κακόν, ποῖος δὲν τὸ ἤξεύρει; Πῶς ἐσεῖς λοιπὸν τὴν παρασταίνετε σχεδὸν-σχεδόν, ὡς ἓνα καλὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας; Ποῖος φίλος παρηγορεῖ τὸν φίλον του διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, πρὶν ἀπεθάνῃ;... (καὶ συνεχίζεται ὁ χείμαρρος, Δ47). Πιὸ ἐντατικές καὶ σκληρές εἶναι οἱ ἀρχινισμένες μὲ τὸ τί ἢ μὲ τὸ ἴσως (=μήπως): Τί λοιπὸν διδάσκουσι τὸν λαόν; Τί λέγουσιν;... Φέρουσιν ἴσως; Ἐξηγοῦσιν ἴσως;.. Ἀναφέρουσιν ποτέ;.. Ἐξηγοῦσιν ποτέ;.. Μᾶς εἶπον ποτέ;.. Μᾶς ἀνέφερον ποτέ;.. Μᾶς ἐξήγησαν ποτέ;.. Καὶ ποῖος νὰ μᾶς τὰ εἰπῇ, ἂν δὲν τὰ λέγουσιν αὐτοί;.. (ὅλες αὐτὲς οἱ μαχαιριές τοῦ λόγου σ' ἓναν παράγραφο Δ43 (πρβλ. σωρεῖτες ἐρωτηματικούς, μὲ τὸ ἴσως στὸ Δ19: δὲν πωλεῖται ἴσως... δὲν ἀγοράζονται ἴσως... δὲν σκεπάζει ἴσως... δὲν χάνει ἴσως... κλπ., καὶ στὸ Γ26 κλπ. Κάποτε οἱ ἐρωτήσεις εἶναι κοφτερές καὶ ἀπότομες καὶ στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, ὅπως στὸ Δ81⁸ «Ἄλλὰ τί; Πρέπει νὰ ἀπελπισθῶ ἴσως; Πρέπει ἴσως νὰ νομίσω ὅλους τοὺς ξενιτευμένους τόσο ἀναξίους τοῦ ὀνόματός των; Ἐἴ μὴ γένοιτο!...». Τὸ «ἴσως» δὲν προέρχεται μὲ κανένα τρόπο ἀπὸ ἰταλικὴ ἐπίδραση, εἶναι δημοτικὸ, δημοτικώτερο ἀπὸ τὸ μήπως, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀνίσως, ἀλλὰ οἱ γιδοκέφαλοι δὲν ξέρουν τὴ λαϊκὴ μας γλῶσσα καὶ τρέχουν μὲ τὴ λειψή τους γλωσσομάθεια «εἰς ἄλλο-

τρίας γαίας), ὅπως λέει ὁ Ἀνώνυμος, καὶ σποῦν τὰ κεφάλια τους, παρουσιάζοντας τὰ ἑλληνικώτατα γιὰ ξένα, γιὰ νὰ βροῦν ἐπιδράσεις τάχα καὶ νὰ κάνουν σοφία, ὥσπου νὰ πάρουν «έδρούλα» καὶ τότε τετέλεσται· ἀλλὰ τί φταῖνε οἱ δοῦλοι, ὅπως μᾶς λέει ὁ Ἀνώνυμος; (A154).

Διαλογικὰ σχήματα. Συχνὰ ἡ ἐρώτηση παίρνει τὴν ἀπάντησή της ἀπ' τὸ συγγραφέα, ἄλλοτε πάλι τὴν ἀπάντηση τὴ δίνουν οἱ ἀκροατὲς ἢ οἱ κατηγορούμενοι καὶ τότε ὁ λόγος παίρνει ζωντάνια, γίνεται φυσικὸς, παραστατικὸς σὰ ν' ἀνοίγεται μπροστά σου σκηνὴ: π.χ. στὸ Δ74⁵: Οἱ νέοι δὲν σὲ ἀκροάζονται, οἱ χρυσολάτραι σὲ νομίζουν τρελλόν. Ἡ ἀπόκρισις των εἶναι, ὅταν τινὰς τοὺς τὸ προβάλλῃ:—Δὲν εἶναι δυνατόν!..—Ἀλλὰ διατί; τοὺς ἐρωτᾷ τινὰς πάλι.— Δὲν εἶναι δυνατόν, τοῦ ἀποκρίνονται...». Καὶ στὸ Δ74γ κεῖναι μερικοί, ὅπου ἀντὶς νὰ ἀποκριθοῦν πάλιν «δὲν εἶναι δυνατόν», ὅταν τινὰς τοὺς ἐρωτᾷ «διατί δὲν εἶναι δυνατόν;», τότε λέγουσι «διατί ἔτσι!..». Πολλὲς φορές βάζει τὸ ἴδιο τὸ πρόσωπο νὰ μιᾷ, πότε τὸ Λεωνίδα (A72), πότε τὴ Μόσχω (A94), πότε τὴν πατρίδα προσωποποιημένη (Δ83) ἢ τοὺς ξενιτευμένους (Δ91α κλπ. κλπ.). Κάποτε ἀποτείνεται στὸν ἑαυτό του (ὅπως στὸ Δ81⁸) καὶ δίνει ὁ ἴδιος ἀπάντηση. Συχνὰ βάζει δυὸ πρόσωπα νὰ συνδιαλέγονται καὶ νὰ ὑποστηρίζουν τίς ἀπόψεις τους, ὅπως στὸ Δ14 κπ. γιὰ τὴν ἀξία τοῦ χρήματος, ἢ στὸ A47 - 48 πού συνοψίζει τὴ συνομιλία τοῦ σκλάβου κλπ. Συχνότατες εἶναι οἱ προσωποποιήσεις του (Δ83 κλπ.), οἱ μεταφορές, οἱ ἀποστροφές, οἱ ἀντιθέσεις, οἱ ὑποθέσεις του κλπ. κλπ. Στὸ E48 ζωντανεύει τοὺς ἀρχαίους (τὸ Δημοσθένη, Λυκοῦργο, Λεωνίδα κλπ.).

Φραστικὸς πλοῦτος. Ἄν καὶ εἶναι λιτὸς καὶ σύντομος, στὸ λόγο του χρησιμοποιοῖ κοσμητικὰ ἐπίθετα σημασίας, εἴτε γιὰ νὰ ἐξάρει, εἴτε γιὰ νὰ ταπεινώσει. (βλ. ἀραδιασμένα πρκ. σελ. 300).

Παρομοιώσεις. Τὸ πιὸ προσωπικόν, τὸ πιὸ γοητευτικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ πιὸ δημιουργικόν στοιχεῖο τοῦ λόγου του εἶναι ὁ ἀρίφνητος καὶ ὑπέρκαλλος πλοῦτος σὲ μεταφορές, εἰκονικὲς περιφράσεις καὶ παρομοιώσεις. Τὴν παρομοίωσή του τὴν εἰσάγει πότε μὲ τὸ συνηθισμένον τρόπο «ὅπως - ἔτσι» ἢ καθὼς..., ἢ «ἢμπορεῖ νὰ παρομοιασθῇ εἰς... ἢ μέ», κάποτε ὅμως καὶ προτάσσοντας χωρὶς παρομοιωτικὸν σύνδεσμον τὴν εἰκόνα κι ὕστερα μὲ ἓνα: οὕτω... τὸ σημαίνον, π.χ. στὸ E46α: Ὁ ἀγαλματοποιὸς προτιμεῖ ἓνα μάρμαρον ἀκέραιον... οὕτω καὶ οἱ νῦν Ἕλληνες (αὐτὸ τὸν τρόπο καταχρηστικὰ χρησιμοποιοῦμε τὸν βρίσκουμε στὸν Κάλβο). Ἔτσι ἔχουμε:

- * ἢ ἐλευθερία: ὡς ἢ ὄρασις εἰς τοὺς ὀφθαλμούς.
- * οἱ νόμοι στοὺς πολῖτες: ὡς οἱ γεννήτορες εἰς τὰ ἴδιά των τέκνα.
- * οἱ νόμοι στὸ πολίτευμα: ὡς ἢ ψυχὴ εἰς τὸ σῶμα.
- * ἐλεύθεροι: ζοῦν ὅμοιοι ὡς ἀδελφοὶ εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον (A31).

- * σκλάβοι ὑπακούουν στοὺς τυράννους, ὡς οἱ βόες τῷ γεωργῷ (A46)
- * ἡ τύχη: ὅπως ὁ σεισμός, ἡ πυρκαϊὰ κλπ. (B3).
- * ἰδεολόγοι καὶ γνῶστες τῆς ἐλευθερίας μέσα στὴ σκλαβιά: παρομοιάζονται μὲ κτίρια, ποὺ στολίζουν καταδαφισμένη πόλη (A50).
- * ἄξιον ὑποκείμενο στὴ σκλαβιά: καθὼς ἄνθος εὐῶδες, ὅταν γεννᾶται ἀνάμεσα εἰς τὰ δάση, ὅπου κανεὶς δὲν τὸ βλέπει, καὶ καταβιβρώσκεται ἀπὸ τὰ θηρία ἢ κατασθίπεται ἀπὸ τὸν καιρὸν (A55).
- * ἐλεύθερη πολιτεία σχετικὰ πρὸς τὰ ἄξια ὑποκείμενά της: παρομοιάζεται μὲ καλλιεργημένον περιβόλεον πρὸς τὰ ἄνθη του, τὰ ὅποια καὶ γνωρίζονται, καὶ χρησιμεύουσι καὶ ἐπαινῶνται (A56).
- * ἱστορία τῶν προγόνων: καθρέπτει ἀψευδῆς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων γιὰ φρονηματισμὸ καὶ μελέτη (A61).
- * νίκαι τῶν ὀλιγοτέρων ἐναντίον τῶν περισσοτέρων: παρομοιάζονται μὲ τὰ πειράματα τῆς μηχανικῆς, εἰς τὰ ὅποια ἐκεῖνος ὁ θεατῆς, ὅπου ἀγνοεῖ τὰς αἰτίας, μένει ἐκθαμβος (A69).
- * Κυναίγειρος: ὄρμα ὡς λέων (A115).
- * σκλάβος ἀδιάφθορος λαός: παρομοιάζεται μὲ δεμένο αἰτό, ποὺ «εὐθύς ὅπου συνθλάσῃ τοὺς δεσμούς του, ὄντας ἀφ' ἑαυτοῦ του σῶος, παραχρῆμα ἀπετῶντας φεύγει, καὶ μένει ὡς καὶ πρότερον» (A119).
- * ἐλεύθερος λαός: παρομοιάζεται μὲ μιὰ φαμελιά (A121).
- * οἱ δοῦλοι στρατιῶτες: ἀγορασμένοι ἀπὸ τὸν τύραννόν τους, ὡσάν τόσα βόδια ἢ ἄλογα (A138).
- * νομαρχία: παρομοιάζεται μὲ ἓνα πύργον ὑψηλὸν καὶ περίφημον, ὁ ὅποιος, ὅταν κτισθῇ ἀπὸ ἀρχιτέκτονα ἄξιον, βαστᾶται καὶ μένει σῶος διὰ πολλοὺς αἰῶνας (B3).
- * τύραννος: παρομοιάζεται μὲ ἄγαλμα ἄπνουν καὶ ἀργὸν (B17)
- * ξύπνημα σκλαβωμένων: παρομοιάζεται μὲ τὸ συνέφερμα ἀπὸ μεγάλη μέθη (B29).
- * ὄπαδοι Θρασύβουλου: ὥρμησαν ὡς λέοντες (B29).
- * ἀπλοῖ καὶ ἀμαθεῖς λαοί: τρέμουσι εἰς τὴν ψευδῆ λαλιὰν τῆς δεισιδαιμονίας, καθὼς τὰ βρέφη φοβοῦνται ἓναν ὄφιν ξύλινον ἢ ἓνα χαλκοῦν λέοντα (B36).
- * ὁ σουλτᾶνος: ἄγαλμα τῆς μωρίας (Γ6).
- * ἡ ἀρετὴ: διαφέρει ἀπὸ τὴν κακίαν ὡς ἡ ζωὴ ἀπὸ τὸν θάνατον (Γ36).
- * ἡ πατρίς γιὰ πολλοὺς ξενιτευμένους "Ἕλληνες εἶναι σὰν καμμία πόρνη (Δ66).
- * σύνοδος Κων)πόλεως: παρομοιάζεται μὲ μάνδρα λύκων, ὅπου κατατρώγει τὰ ἀθῶα καὶ πολλὰ ἡμερα πρόβατα τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας (Δ9).
- * χρυσός: παρομοιάζεται μὲ καπνόν, ἐσφαλισμένον εἰς σιδερένια σεντούκια (Δ11).
- * ἡ τυραννία τοῦ πλοῦτου: Δέκα ἄνθρωποι τρέχουν ὀπισθεν εἰς τὸν

- ένα, ὡσάν νὰ ἦτον αὐτοὶ χοῖροι καὶ αὐτὸς χοιροβοσκὸς (Δ19).
- * χρήματα: παρομοιάζονται μὲ ράβδον καὶ αἱ νῦν δυναστεῖαι μὲ τόσους ποδαλγούς (Δ23α).
 - * ἀρχιεπίσκοποι: τρώγοσι καὶ πίνουσι ὡς χοῖροι (Δ33).
 - * μοναστήρια: τόσαι πληγαὶ εἰς τὴν πατρίδα.. (Δ42).
 - * οἱ κληρικοὶ ποὺ παρηγοροῦσαν τοὺς Ἕλληνας γιὰ τὴ σκλαβιά τους, σὰ νὰ εἶχε γιὰ πάντα χαθῆ ἡ πατρίδα τους, παρομοιάζονται μ' ἐκείνους τοὺς φίλους, ποὺ παρηγοροῦν τὸν φίλον τους διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, πρὶν ἀπεθάνῃ (Δ47).
 - * ξενιτευμένοι Ἕλληνας: κόρακες, ἐνδυμένοι μὲ τὰ πτερὰ τοῦ παγωνίου (Δ68).
 - * ξενιτευμένοι Ἕλληνας: κυλίνονται μέχρι θανάτου εἰς τὴν λάσπην τῆς ἀσωτείας ὡς οἱ χοῖροι (Δ69).
 - * φιλότουρκοι κοτζαμπάσηδες: παρομοιάζονται μὲ τὰς γραῖας γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι θέλουσι νὰ ἔχωσι πάντοτε τὸ δίκαιον, καὶ ὅταν τινὰς τῶν ἀποδείξῃ τὸ ἀδικόν των, αὐταί, εὐθὺς ἀλλάζουσι ὀμιλίαν (Ε6).
 - * διδάσκαλοι ποὺ καυχῶνται γιὰ τὴν ἐλληνομάθειά τους: παρομοιάζονται μ' ἐκείνους ποὺ «ὄντες γυμνοὶ εἰς τὸ σῶμα, φέρουσι πολύτιμα καλύμματα εἰς τὴν κεφαλὴν (Ε16α).
 - * τὰ φροντιστήρια: κολαστήρια (Α153α).
 - * ἡ ζωὴ τοῦ τυράννου κρέμεται ἀπὸ ἓν πτενὸν ράμμα.
 - * μοναρχία: σωρὸς γκρεμισμάτων, ποὺ μένει πάντα. (Β3α).

ΓΙΑΤΡΙΚΕΣ ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΕΙΣ

- * σκλάβος ἀγνοώντας τὴ γλύκα τῆς λευτεριάς: παρομοιάζεται μὲ ἄρρωστον, ὁ ὁποῖος ἀποστρέφεται κάθε νόστιμον φαγητόν, ὡσάν νὰ μὴν ἦτον πλέον συνθεμένον ἀπὸ τὰ ἴδια πράγματα, ὅπου πρότερον τοῦ ἤρεσκον (Α41).
- * τωρινοὶ Ἕλληνας, σάν προσφέρουν τὸ ὄνομα «πατρίς»: παρομοιάζονται μὲ τοὺς ἐκ γενετῆς τυφλοὺς, ποὺ προφέρουνε τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν χρωμάτων, δίχως τίποτε νὰ ἐννοοῦν (Α109).
- * τυραννία: παρομοιάζεται μὲ θανατηφόρον νόσον (Β28).
- * φτώχεια: παρομοιάζεται μὲ ἀδιάκοπη μικρὴ θέρμη (Γ31).
- * εὐεργετημένος: παρομοιάζεται μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἰατρεύεται ἀπὸ μίαν ἀσθένειαν καὶ εἶναι εὐγνώμων πρὸς τὸν ἰατρὸν του, πλην ὅλοι παρακαλοῦσι νὰ μὴν λάβωσι χρεῖαν ἀπὸ τὸν ἰατρὸν (Γ43α).
- * καλὸς νομοθέτης: φέρεται πρὸς τὸν λαόν, καθὼς ἄριστος ἰατρὸς πρὸς τὸν ἄρρωστον (Δ23).
- * οἱ Ἕλληνας κληρικοὶ ἔπρεπεν νὰ μοιάζουσι τοὺς πραγματικοὺς φίλους: ποὺ ἄλλο δὲν λέγουσιν σ' ἓναν υἱὸν ὅπου ἔχει τὸν πατέρα του ἄρρωστον, εἰμὴ ὅτι νὰ ἐλπίζῃ, νὰ κράξῃ ἰατροὺς καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ τὸν ἰατρέυσῃ. (Δ47)

- * οί χρυσολάτραι, δὲν μποροῦν νὰ καταλάβουν τὴν πλάνη τους καὶ ὅποιος προσπαθεῖ νὰ τοὺς τὴ δείξει, μοιάζει σὰ νὰ κάνει τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἤθελε παραστήσει τὶ ἐστὶ μανία, διὰ νὰ καταπείσῃ ἓνα τρελλόν, ὅτι εἶναι τρελλός. Αὐτὸς ἐνόσω εἶναι τρελλός δὲν τὸ πιστεύει νὰ εἶναι, μάλιστα κρίνει τὸν ἑαυτὸ του φρονιμώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλον (Δ11).
- * ἱεροκήρυκες, ποὺ λένε πάντοτε καὶ σὲ ὅλους τὰ ἴδια, νηστεία καὶ προσευχή: παρομοιάζονται μὲ τοὺς ἀμαθεῖς γιατρούς, ποὺ σὲ κάθε ἀρρώστεια διορίζουν τὸ ἴδιο φάρμακο (Δ49).
- * πολιτεύματα: παρομοιάζονται μὲ σώματα, ποὺ γεννιῶνται, γεράζουν καὶ πεθαίνουν τέλος (E11).
- * σημερινὸ ὀθωμανικὸ κράτος: παρομοιάζεται μὲ σῶμα ἀνθρώπινο κατακρατημένο ἀπὸ ἀποπληξία, καὶ ποὺ δὲν ἔχει ἐλεύθερο παρὰ μόνον τὸ κεφάλι (δηλαδή τὴν πρωτεύουσα) (E12).
- * Μὴν σὰς λυπήσῃ ὀλίγον αἷμα διὰ τὴν ἐλευθερίαν σας, καὶ εὐτυχίαν σας. Ποιὸς δὲν κόπτει τὰ δάκτυλον, διὰ νὰ ἰατρεύσῃ τὴν χεῖρα του; (E43)
- * Ἄχρηστον ἤθελεν εἶναι εἰς ἓνα ἀρρωστον, ἂν ὁ ἰατρός, ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὸ πάθος του, ἤθελε τοῦ ὁμιλήσει περὶ ἄλλων παθῶν (E51).

γιατρικὴ ὀρολογία: φύσις A25, δυνατὴ κρᾶσις A25, ἀρρωστος A41, ἀσθενεῖ A42, ἐκ γενετῆς τυφλός A109, αἱ δυνάμεις τοῦ πάσχοντος A115, τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, μὲ τὰ ὅποια εἶναι πεποικισμένος ὁ ἄνθρωπος A115, ὁ πάσχων A116, φυσικαὶ κλίσεις καὶ διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων A116, μιὰ ἀσθένεια ἀνίατος καὶ πολυχρόνιος καὶ ἀνυπόφορος ἀποκαταστεῖ αὐτόκτονα τὸν ἀρρωστον... A115, ἡ ἰατρικὴ διδάσκει, πῶς νὰ θεραπεύσουν τὸ σῶμα Δ72, ἀπὸ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος E12, ἀδυνατίζει καὶ τέλος θνήσκει E12, σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ χωρία τῆς Ἑλλάδος δὲν εὐρίσκεται ἰατρός ἢ διὰ νὰ εἰπῶ καλλίτερα δὲν εὐρίσκεται ἀρρωστος E23α, εὐρωστία E23, γνωρίζοντας τὴν ἀληθῆ ἀσθένειαν, θανατηφόρον σύμπτωμα B5, φαρμακεύει B11α, θανατηφόρος νόσος B28, ἀδιάκοπος μικρὴ θέρμη Γ31, τοὺς σεληνιαζομένους Γ2α, σώματα νεκρὰ Γ9β, ἰατρικὸν Δ23, ἰατρεύει, βλάπτει Δ23, πανούκλα Δ38α, πρβλ. ὑγιεία, εὐρρωστος, δυνατός, τροφαί, κλῆμα κλπ. (ιδίως E28). Σὰ γιατρός κοιτάζει καὶ τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς γάμους (A153 καὶ 153α) καὶ τίς μητέρες καὶ τὰ φαγητὰ (Γ22α¹).

Μεταφορικὲς φράσεις: πολεμικὸν θέατρον - θέατρον εὐφροσύνης-θέατρον τοῦ κόσμου-ἄρραβὼν ἐκδικήσεως-ἐλεεινὸν θέατρον ἀνθρωπίνων περιστάσεων - σκιά τοῦ θρόνου - πηγὴ τῆς εὐτυχίας - λύσσα χρημάτων - ἀρετοδοχεῖον - ἔνδυμα ὑποκρίσεως - σκέπη προσποιήσεως - κατάλογος ἀθανασίας - ἐστολισμένος μὲ χάριτας - στέφανοι δόξης - ἀπτότητον ὄμμα - εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀκνηρίας

- εἶδωλα τῆς ἀτιμίας - βρωμερὸν νερὸν λήθης - τὰ ἄρματα τῆς νίκης καὶ τῆς ἐκδικήσεως - ἄρματα τοῦ ψεύδους καὶ τῆς πλάνης - σκῆπτρον δυνάμεως καὶ κυριότητος - καρπὸς ἰδρώτων - ὀμιλοῦσιν εἰς τὰς ὁράσεις - ἡ Ἑλλάς σχολεῖον οἰκουμένης - τὰ ἄθῳα καὶ ἰλαρὰ πρόβατα τῆς ποιμνῆς τοῦ Χριστοῦ-ἄρραβῶν μελλούσης κολάσεως - λάσπη ἀσωτείας - ἀγάλματα ἀσωτείας - στῦλος τῆς δικαιοσύνης - σκῆπτρον τῆς δικαιοσύνης - τὰ ἄρματα τῆς δικαιοσύνης - τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης - ληθαργία τῆς τυραννίας - δυσωδία τυραννίας - ἀλύσοι δουλείας - ἀνάξια κεντήματα δειλίας - δεσμοὶ δουλείας - ὁ βαρύτερος χαλινὸς τῆς διοικήσεως - βόρβορος τυραννίας - ὀμίχλη τυραννίας - καθέδρα τοῦ σκότους - τῆς προδοσίας τὸ μιαρὸν ξίφος - ἡ μάστιξ (ὁ βούρδουλας τῆς τυραννίας) καὶ ἡ λύπη - τὸ γῆρας τῆς τυραννίας - σιωπὴ ἀπελπισίας - ἄρματα ψεύδους - ἀρχιερατικὰ σπαθία - τὸ ξένον σπαθί - τὸ ὀθωμανικὸν σπαθί - τῆς ἐλευθερίας τὸ ξίφος - ἡ σάλπιγξ τῆς ἐλευθερίας θέλει ἀντιβοῆσει - τὸ ἀγαλμα τῆς ἐλευθερίας - τὸ εὐαγὲς ἄστρον τῆς ἐλευθερίας - τὰ τύμπανα τῆς νίκης - ἡ σάλπιγξ τοῦ Ἄρεως - ἡ ἐλευθερία ἐπλησίασεν εἰς τὴν προτέραν τῆς κατοικίαν - λατρευταὶ τῆς ἐλευθερίας - θεῖος ἔρωσ τῆς πατρίδος - εἰς τὸν ναὸν τῆς πατρίδος - ὀφθαλμοὶ τοῦ νοῦς - ἀνοίξατε τὰ ὦτα τοῦ νοῦς σας - τὸ φῶς τῆς φιλοσοφίας - τὸ φῶς μαθήσεως - ὁ ἥλιος τῆς ἀληθείας - ἐσκοτισμένος νοῦς - ὁ ἥλιος τῆς μαθήσεως - πολύτιμον φόρεμα τῆς διδασκαλίας - σεβάσμιον ἔνδυμα ἱερωσύνης - ἐσύνθλασεν τὰς ἀλύσους - τυραννικὴ ράβδος - ἓνα γενικὸν μουρμούρισμα λύπης - τὴν θηριότητα τῆς ἀμαθείας - τὰ καθαρὰ νάματα τῆς σπουδῆς - τὸ λεξικὸν τῆς ἀμαθείας - λέξικὸν δεσποτείας - λεξικὸν ἀσωτείας - ἡ ἀρετὴ λάμπει ἀνάμεσα εἰς τὸν βόρβορον τῆς τυραννίας - ὁ ναὸς τῆς ἀρετῆς δὲν εἶναι ἐσφαλισμένος εἰς τὴν Ἑλλάδα - στιγμὴ στεφανωμένη ἀπὸ κατορθώματα - εἰς τὸν ναὸν τῆς ἀρετῆς κλπ. κλπ.

Ἐπίθετα. Ἀκολουθώντας τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ ποτισμένος ἀπ' τὴς εὐδαιμονιστικῆς θεωρίας τῆς, χρησιμοποιεῖ συχνὰ φράσεις καὶ ἐπίθετα εὐδαιμονιστικά: γλυκεῖα παρατήρησις (Γ34¹¹), οἱ γλυκύτετοί μου ὁμογενεῖς (Γ19¹¹), τῶν γλυκυτάτων μου Ἑλλήνων (Δ49⁹), οἱ γλυκύτετοί μας ἀδελφοὶ (Γ32²), γλυκεῖα εἰκῶν τοῦ γάμου A151⁵, τὰς γλυκείας συμβουλὰς (A110α³), τοὺς γλυκυτάτους καρπούς τοῦ γάμου A110α¹⁴), τῆς γλυκείας ἀνατροφῆς (A33⁸), γλυκεῖα συναναστροφὴ (ΣΤ8¹⁵), τὴν γλυκεῖαν φωνήν τῆς (Δ82⁴), τὴν ἡδύτητα (τῆς ζωῆς) A113⁵, τὴν ἡδύτητα τῆς ἐλευθέρως ζωῆς (A41²), τὸν ἡδύτατον Ξενοφῶντα (E18⁵), αἰσθαντικὸς ἄνθρωπος (B12¹), αἰσθαντικὴ καρδιά (Γ31¹⁰), ἀναίσθητος (B22⁹ κ.ά.), σκληρόκαρδος (B17α¹¹), ἐνθερμος ἀγάπη (A94¹⁰), μὲ γλυκὰ λόγια (Δ51⁷), τὴν ἀνέκφραστον χαρὰν τῆς φιλίας (A110α²), τὸ θεῖον δῶρον τῆς φιλίας (ΣΤ8), καθηδύνω, ἰλαρὸν βλέμμα, ἰλαρὰ πρόβατα, ἰλαρὸν ὄμμα, καταδεκτικὸς, συμπαθητικὸς, φιλεύσπλαγ-

χνος, πανόλβιος, ένθερμος, έντελής (τέλειος), άψευδής, αιώνιος, μακάριος, καλότυχος, φιλόξενος, φιλόανθρωπος, μισάνθρωπος, θεϊός, άκριβός, γαλινός, έπιθυμητός, άνυπόφορος, ξεχωριστός, άνέκφραστος, δυστυχής, εύτυχής, μεγαλόψυχος κλπ. κλπ. 'Η άντι-τυραννική άδιαλλαξία του εκφράζεται με πάθος και με λύσσα σε κάθε γραμμή μ' ένα σωρό επίθετα, τά πιότερα στον υπερθετικό τους βαθμό, για τό μαστίγωμα και τό ξεσκεπάσμα τής τυραννίας, τής διαφθοράς και του ξεπεσμού των φεουδαρχικών βαστάζων, ίερωμένων και λαϊκών, άρχόντων και κοτζαμπάσηδων. Αυτά δείχνουν τό βρασμό τής ψυχής του, τήν υπέρτατή του προσπάθεια να κάνει μισητούς τους τυράννους: Φοβερός, μισητός, άνυπόφορος, ποταπός, βρωμερός, άσπλαγχνος, σκληρός, τυραννικός, ώμότατος, άναιδέστατος, άδικος, άπανθρωπότητα, ούτιδανός, μιάρός, φθονερός, άχρειέστατος, χυδαιότατος, μισάνθρωπος, μισητός, άπιστος, κακοηθέστατος, χειρότερος, γελοιώδης, διαβολικός, άνάλσχυντος, άσωτος, άσελγής, κατάλαλος, άχρηστος, έπιζημιώδης, φιλάργυρος, φιλόζωος, σιχαμέρος, παιδαριώδης, κακοποιός, άσύδοτος, άνομος, άνεκδιήγητος, θηριώδης, ένοχλητικός, βαρύτατος, μικροπρεπής, σκληρόκαρδος, χυδαῖος, άνήκουστος, άχάριστος, βάρβαρος, σαρκικός, άμαθής, όκνηρός, έπίορκος, άνάλσθητος, δειλός, κακοηθής, άνανδρος, θηλυμανής, ποταπότερος, γαστρίμαργος, άρσενοκοίτης, μοιχός, αίμοβόρος, πονηρός, μισάνθρωπος, βιαστικός (τυραννικός), βίαιος, άγράμματος, μισαρός, τρελλός, μικροπρεπής, άναξιώτατος, αύτόματος, ψεύτικος, άχόρταγος, άθανάσιμος (έχθρός), χαμερός, τάλας, άνομος, άργός, άπνους, δειλός, όκνηρός, κακότροπος, άτακτος (ρέμπελος), άπρόσεκτος, (άφιλόπατρις), άνωφελής, άνανδρος κλπ. Και ένα σωρό άλλα επίθετα πλασμένα άπ' τον ίδιο και ρήματα, εκφραστικά άγανάχτησης και άποδοκιμασίας.

Γλωσσοπλαστική δημιουργία. 'Η δημιουργική πνοή του άληθινού συγγραφέα φαίνεται άπ' τή γλωσσοπλαστική του δημιουργία. Κοντά στον άρίφνητο γλωσσικό θησαυρό, που έχει στη διάθεσή του και άφοβα χρησιμοποιεί, ύποτάσσοντας τά πάντα στην έκφρασή του και κυριαρχώντας παντού, προχωρεί σε δικές του πρωτότυπες συνθέσεις λέξεων, που μάς κάνουν έντύπωση για τήν εκφραστικότητα και τή μαστοριά τους. Έτσι κάθε τόσο φτιάχνει δικά του επίθετα, ρήματα παράγωγα ή πρωτοσύνθετα, ούσιαστικά: γιδοκέφαλος, λαοκλέπτης, λαοπλάνος, μοναρχολάτρης, λεξολάτρης, χρυσολάτρης, άκατάπειστος, δυσκολοκατάπειστος, χρυσόχροος, νομαρχικός, χαμερός, γαλινός, άλευθέρωτος, εύκολονόητος, εύκολοφύλακτος, άδούλευτος, κακότροπος, καλοηθής, άδιήγητος, άξιοτίμητος (άξιοτιμιώτερος), μισοδουλευμένος, δισχυρογνώμων, άβριστος. Με τήν ίδια δύναμη πλάθει και ούσιαστικά και ρήματα: κακομάθησις, νομαρχία, άρετοδοχειόν, άρχαγγελόπουλο, αύτοϊδιότης, κυρίευσις, ούτιδανότης, έξορισμός, άφανισμός, άποκλεισμός, άτελειότης,

ἀναμφιβολία, εἰλικρινότης, δισχυρογνωμία, ἀνότης (ἀνωτερότης) τὸ ὁμογενές, πολιτοκρατία, πολυχρονιότης, μωροάρχων, μωροκριτής, βρωμοάρχων, αὐτόματος, νομοδότης (νομοθέτης), κοκκαλοπωλητής, ἀσχημότης, ἀκίνητος, (ἀδρανής), ἀντιτύραννος, ἀσχημώνω (ἀσχημώθη), οὐτιδανώνω (οὐτιδανωθῶσι), ἐκνευρώνω (ξενευρώνω=παραλύω τὰ νεῦρα, (νεῦρο=δύναμη, ζωντάνια), τὸ ἠθικό, κατὰ τὸ ξεθεώνω, ξενησκώνω (ξενησκωμένος=πεθαμένος ἀπ' τὴν πείνα) κλπ.

Πολλές φορές τελειώνει τὸ λόγο του καθοριστικά μ' ἓνα ἐπίρρημα βεβαιωτικὸ ἢ χρονικὸ: ἢ σάλπιγξ τῆς ἐλευθερίας θέλει ἀντιβοῆσει, καὶ ἀφεύκτως Α105⁶, ὁ λαμπρὸς ἤχος τῶν ἀρμάτων των πάλιν θέλει ἀκουσθῆ, καὶ ταχέως Α23⁷. Αὐτὸ τὸ σχῆμα εἶναι λαϊκό: νὰ φύγεις καὶ γρήγορα! θὰ δοῦμε ἄσπρη μέρα, καὶ δὲ θ' ἀργήσει κ.λ.π. (πρβλ. Γ. Ξενοπούλου 'Ἡ γάτα τοῦ παπαῆ, 'Ανθολογία Δημ. Πεζογρ. Γ' σελ. 152: μὴ μὲ σκοτίζεις, ἀποκρίθηκε ὁ παπαῆς, μόνη δόσε τοῦ Χρηστοῦ ὅ,τι σοῦ εἶπε, καὶ γλήγορα). "Ἄλλοτε πάλιν κάνει ἀναδίπλωσι εἴτε ἁπλᾶ, εἴτε μ' ἓνα βεβαιωτικὸ: ὅλοι μας, ναί ὅλοι μας Ε50⁴, εὐθύς εὐθύς, ἴσως ἴσως κλπ.

Ἡ ἔγνοια τῆς συντομίας. Τόση εἶναι ἡ ἔγνοιά του νὰ μὴν κουράσει τὸν ἀκροατὴ καὶ νὰ μὴν τοῦ δημιουργήσει τὴν ἐντύπωση, πὼς ξεπλώνεται ἢ ξεφεύγει ἀπ' τὸ θέμα του, ἢ δὲν τὸ χειρίζεται μὲ τὴν συντομία πού θὰ ἤθελε ὁ ἴδιος, ὥστε καθετόσο, σὲ κάθε μετάβασή του ἀπὸ θέμα σὲ θέμα, θυμίζει πὼς θὰ εἶναι σύντομος ἢ ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κρατήσῃ τὴ συντομία καὶ νὰ παραλείψῃ πολλά, ἢ ὅτι ἔπρεπε νὰ πῆ πολλά, μὰ δὲν τὸν ἀφησε ἡ ἀνάγκη τῆς συντομίας, πού ἐπιβάλλει τὸ θέμα του, π.χ. ὅπου χάριν συντομίας δὲν ἀναφέρω Α51⁷, ὅπου δὲν ἀναφέρω χάριν συντομίας Α152⁸, (πρβλ. καὶ Α81²), ἐγὼ δὲ σιωπῶ ἐξαιτίας τῆς συντομίας, ὅπου εἶμαι στενοχωρημένος νὰ φυλάξω Ε16α¹⁷, ἐγὼ ὅμως παραιτῶ τὰ περισσότερα χάριν συντομίας Α70¹, ὅσα ἔπρεπε νὰ εἰπῆ τινὰς δι' αὐτὴν τὴν κλάσιν ἢ συντομία τοῦ παρόντος μου λόγου τὰ ἐμποδίζει Β19¹, ὅπου τὸ παρὸν θέμα δὲν συγχωρεῖ τὴν ἐκτεταμένην του διήγησιν Α17⁴, ὅχι βέβαια ὅσον ἔπρεπε διεξοδικῶς, ἀλλ' ὅσον τὸ παρὸν θέμα καὶ ὁ σκοπός μου τὸ ἐσυγχώρησε Γ15³, ἀλλ' ἡ διήγησις των ἤθελε σταθῆ πολλά διεξοδική, ὡσὰν ὅπου ἔπρεπε νὰ ἀναφέρω καὶ τὰς περιστάσεις καὶ τὰ ὑπόλοιπα Ε30¹⁰, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἤθελα τελειώσῃ, ἀν ἤθελα περιγράψῃ καταλεπτῶς Α152¹, καὶ θέλοντας νὰ γράψω εἰς ὀλίγα λόγια... δὲν θέλω δυνηθῆ ἴσως νὰ εἰπῶ τὸ ὀλιγότερον μέρος εἰς πολλά κατεβατὰ Ε10⁴, ἐγὼ δὲν ἤξεύρω, τί νὰ σᾶς εἰπῶ περισσότερα, χωρὶς νὰ σᾶς ξαναειπῶ τὰ ἴδια Ε34¹. Γι' αὐτὸ καὶ διαρκῶς ἐξαγγέλλει, πὼς θὰ μιλήσῃ σύντομα: θέλω προσπαθήσῃ νὰ ἀποδείξω ἐν συντόμῳ Ε25⁶, μόνον ἐν συντόμῳ θέλω ἀναφέρει τι δι' αὐτοῦς Β7⁹, νὰ σᾶς φανερώσω ἐν συντόμῳ Β1⁴, ἀγκαλὰ καὶ συντόμως Α106¹, εἰ καὶ συντόμως Δ10¹⁰, φθάνει ἐν συντόμῳ νὰ

ἤξεύρωμεν (E27⁸, πρβλ. A111², E10²), αὐτὰς τὰς αἰτίας θέλω προσπαθήσει νὰ παραστήσω ὅσον συντομώτερα μοῦ σταθῆ δυνατόν... B30¹⁸, καὶ στὸ ΣΤ12 ἐξηγεῖ ὅτι τὶς πολλὲς ὑποσημειώσεις τὶς ἔβαλε ἀναγκασμένος ἀπ' τὴ συντομία. Ἐπίσης διαρκῶς προειδοποιεῖ, ὅτι δὲν θὰ μακρολογήσει: τελειώνω... (A154¹, B24⁴, Γ34¹¹ κλπ.), ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἤθελα τελειώσαι ἀν..A152¹ κλπ. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ἡ συντομευτικὴ του ἀνάγκη τὸν κάνει νὰ χρησιμοποιεῖ περιληπτικὰ ἐπιρρήματα: τέλος πάντων (A37⁷ κλπ. κοίτα γλωσσάρι), ἐν ἐνὶ λόγῳ A46⁸, Δ38⁶, E18α⁷ κλπ. Στὸ Δ24 τὸν βρίσκουμε νὰ στεναχωριέται γιὰ τὴ συντομία: «Δὲν ἦτον βέβαια ἐτοῦτος ὁ τόπος νὰ ὁμιλήσω διὰ αὐτῶν, ἐπειδὴ περὶ τοιούτων θεμάτων ἢ πρέπει τινὰς νὰ ὁμιλῆ διεξοδικὰ ἢ μὲ τελειότητα, ὡσὰν ὅπου ἡ συντομία ἀποβάλλει τὰς ἀναγκαίαις ἀποδείξεις...». Στενοχωριέται πού ἀναγκάζεται κάποτε νὰ ξαναπεῖ κάτι εἰπωμένο: ἀλλὰ πόσας φορές, πρέπει νὰ ἐκφωνήσω;... A57¹, πάλιν σὰς τὸ ξαναλέγω E10⁷, μὲ τὴν αὐτὴν συντομίαν θέλω σὰς ἐνθυμίσει Γ15⁶. Καταδικάζει «τὴν μονοτονίαν καὶ ταυτολογίαν» τῶν ἱεροκηρύκων, πού κοπανᾶνε τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια. Καταδικάζει καὶ τοὺς συγγραφεῖς πού «σχεδὸν ὅλοι ἐκτείνονται εἰς περιττολογίας καὶ ἀφήνουσιν εἰς σκότος τὰ ἀναγκαῖα...» Γ17⁸, καὶ στὸ τέλος δηλώνει γιὰ τοὺς δάσκαλους, πού θὰ τὸν ἔκριναν αὐστηρὰ γιὰ τὴ λιγολογία του, πὼς ὁ σκοπὸς του δὲν ἦταν νὰ γράψει «δι' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχουσιν χρεῖαν νὰ ἀκούσωσι ἐξ ἄλλων ὄλα» ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἔξυπνους, πού τοὺς «ἀρκοῦσιν καὶ τὰ ὀλίγα». Τόσο προσεκτικὸ, τόσο δύσκολο καὶ αὐστηρὸ εἶναι τὸ πνεῦμα του, γι' αὐτὸ καὶ στὸ Διάλογο, κάνοντας τὴν αὐτοκριτικὴ του, τονίζει «ἠθέλησες νὰ ὁμιλήσης διὰ πολλὰ πράγματα, καὶ εἰς τόσον μικρὸν βιβλίον δὲν ἤμπορεῖ τινὰς νὰ εἰπῆ ὅσα χρειάζονται...» (ΣΤ3). Ἄλλοῦ πάλι σταματᾷ καὶ λέει «ἐγὼ δὲν ἤξεύρω τί νὰ σὰς εἰπῶ περισσότερον (E34). Καὶ στὸ Γ21⁵ ἀναφέρεται στὰ πασίγνωστα γιὰ τὰ σκλαβιά τῶν Ἑλλήνων (Πῶς οὖν ζῶσι; Ἐἰ ἀδελφοί μου, ἐσεῖς τὸ ἤξεύρετε, χωρὶς νὰ σὰς τὸ εἰπῶ!...». Τὸ ἴδιο καὶ στὸ Γ14¹ «ὅτι εἶναι πασίδηλος τοῖς ὁμογενέσι μου ἡ διήγησις...» γιὰ τὶς ἀρπαγὲς καὶ τοὺς ἐκβιασμοὺς τῶν Τούρκων καὶ ἀν τὴν ἔγραψε τὸ ἔκαμε γιὰ τοὺς φιλότουρκους, γιὰ νὰ «καταλάβουν μίαν φορὰν τὸ λάθος των καὶ νὰ τρομάξουν εἰς τὴν ἀναισθησίαν των...»

Μεταβάσεις (προοίμια - παραπομπές - ἐπίλογοι - παρορμήματα). Τὴν ἔγνοια του γιὰ συντομία καὶ τὴν συνθετικὴ του δεξιότητα, δείχνουν οἱ συχνὲς μεταβάσεις του ἀπὸ θέμα σὲ θέμα, ἀπὸ κεφάλαιο σὲ κεφάλαιο, ἀπὸ βιβλίον σὲ βιβλίον, ὥστε παντοῦ νὰ φαίνεται καθαρὰ ἡ γραμμὴ του καὶ ἡ ἀδιάκοπη ἐπαφὴ μὲ τὸ θέμα του. Συχνὰ ἀναφέρεται στὰ ὅσα εἶπε: ὡς ἀνωθεν εἶπον A133⁶, καθὼς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος μου λόγου ἀρκετῶς ἀπεδείχθη Γ38⁶, τώρα λοιπὸν ὅπου ἀπεδείχθη Δ14¹, πάλιν σὰς τὸ ξαναλέγω E85¹, E10⁷ κλπ., ὡς προεῖπον A149¹⁰, Δ27α², E4¹⁷ κλπ., νὰ ἀποδείξωμεν

ἐμπράκτως τὰ ὅσα μέχρι τοῦδε εἶπον E2⁴, διὰ τὰς τόσας αἰτίας, ὅπου ἄνωτέρω εἶπον E36³, δὲν ἔλειψα ἀπὸ τὸ νὰ σᾶς ἐνθυμίσω E53⁴, τώρα ἀγαπητοί μου ὅπου ἐδιηγῆθην Γ15¹. Ἐπειτα ἔχουμε ἀμέτρητες παραπομπές του στὰ ὅσα θὰ πεῖ προχωρώντας, μὲ τὰ ὁποῖα συνδέει τὰ ὅσα λέει: καθὼς κατωτέρω δειχθήσεται A105⁶ (πρβλ. A135⁴), ἐντὸς ὀλίγου περὶ τῶν ὀθωμανῶν θέλω ὁμιλήσει (B7⁸), καθὼς κατωτέρω δειχθήσεται (B26⁷), κατωτέρω ρηθήσεται Γ18α⁷, Γ19α⁷, Γ22⁵, περὶ τῶν ταξιδευόντων παραιτέρω ρηθήσεται Γ29⁹, κάτωθι λοιπὸν θέλω ἀποδείξει, ὡς προεἶπον Γ43⁷, κατωτέρω ρηθήσεται Δ37³, δι' ὧν κατωτέρω ρηθήσεται Δ37³. Ἐπίσης οἱ μεταβάσεις του εἶναι αὐστηρὰ διατυπωμένες στὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου γιὰ τὸ ἀρχίνισμα τοῦ νέου. Συνοψίζει τὰ εἰπωμένα καὶ εἰσάγει τὰ ἀκόλουθα: ἀναγκαῖον μοι φαίνεται, ἀγαπητοί μου, τώρα ποὺ ἐκαταλάβατε τὸ πόσον χρέος ἔχει ὁ ἐλεύθερος νὰ διαυθεντεύῃ τὴν πατρίδα του... νὰ σᾶς φανερώσω ἐν συντόμῳ τίνι τρόπῳ οἱ λαοὶ ὑποδουλώνονται (B1 πρβλ. Γ15, Γ43, Δ10, Δ25 κλπ.). Ἀκολουθώντας τὸν τρόπο τῶν Διδαχτάδων πολλές φορές ἐξαγγέλλει τὰ ἐπόμενα μὲ προτροπὴ πρὸς τοὺς ἀκροατές του: A38⁸ καὶ διὰ τοῦτο, σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὲ ἀκροασθῆτε, A76⁹ καὶ ἀκούσατε τὴν αἰτίαν (ἀκούσατε νῦν), Δ10¹ ἀκούσατε νῦν. Δ62¹ ἀκούσατε τὴν ἀλήθειαν γυμνήν, Γ18¹¹ τόσον πλῆθος Ἑλλήνων πῶς ἄραγε νὰ ζῆ; Αὐτὸ λοιπὸν θέλω ἐξετάσει τώρα, καὶ ἀκούσετε κλπ. Κάποτε παραπέμπει στὴν ἱστορία: Δ95 ἀναγνώσατε τὴν ἱστορίαν καὶ μάθατε: ἢ στὴν κρίση τοῦ ἀναγνώστη του: ἀναγνώστα ἀγαπητέ, ὅποιος καὶ ἂν εἶσαι, σὲ παρακαλῶ νὰ στοχασθῆς μόνος σου τὴν ὑπόθεσιν E9¹.

Ἀποφθέγματα. Συχνὰ συμπυκνώνει τοὺς στοχασμούς του σὲ γενικὰ ἀξιώματα, ρητὰ καὶ ἀποφθέγματα, ποὺ δίνουν βάρος στὸ λόγο του καὶ τὸν κάνουν πειστικὸ καὶ ἀληθιμόνητο, ἀφήνοντας στὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη βαθιὰ σημάδια ἀλήθειας καὶ πνευματικῆς ἀκμῆς. (βλ. τὰ καλλίτερα ρητὰ του ἀραδιασμένα πρκ. στή σελ. 400).

Κυριολεξία. Ὁ ἀγώνας του γιὰ τὴν κυριολεξία, τὴν κατάλληλη ἔκφραση, τὸ σωστὸ ἐπίθετο φαίνεται παντοῦ, ἂν καὶ βρῖσκεται στὸ ἀφάνταστο γλωσσικὸ χάος τῆς ἐποχῆς του. Συχνὰ συναντοῦμε τὴ φράση «διὰ νὰ εἰπῶ οὕτως ἢ ἔτσι ἢ ἔτσι,» A16⁹, A79⁵, A114⁹, A141²⁸, A150⁹, B21⁴, Γ12α¹, Γ35³, Δ16¹⁸, E4⁸, E7¹⁷, E8⁴, E11⁶ κἀ., ὅπου φέρνει δικό του ὄρο ἢ λέξη καὶ θέλει νὰ τὸ ὑποδηλώσει καὶ νὰ τὸν προσαρμόσει. Συχνὴ ἐπίσης εἶναι ἡ παράθεση: διὰ νὰ εἰπῶ καλλίτερα (A80α⁹, B31⁹, E23α²) ἢ : ἢ μᾶλλον εἰπεῖν (E34⁵, Γ33¹ κλπ.) ἢ τρόπον τινὰ (E25⁴, E4¹⁷ κλπ.). Συχνότατα ἐπίσης στὸ λόγο του χρησιμοποιοεῖ τό: λέγω, πότε παρενθετικὸ, πότε ἐπεξηγητικὸ καὶ πότε συνδετικὸ μὲ τὰ προηγούμενα τῆς φράσης του: π.χ. A13 ἀφοῦ..., ἀφοῦ λέγω..., ἢ A45 πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν... πῶς,

λέγω, ἤμπορεῖ... ἢ Δ5 ἐνόσω σώζεται ὁ οἰκιακὸς ἐχθρὸς τῆς, ἢ ἀμάθεια, λέγω, ἢ δεισιδαιμονία καὶ ἢ κατάχρησις... (πρβλ. Δ3α³ κλπ.). Συχνόχρηστο τοῦ εἶναι καὶ τὸ συντομευτικό: τέλος πάντων.

Ε' ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ

α') Λόγος περὶ ἐλευθερίας. Στὸν τίτλο, στὸν πρόλογο καὶ σποραδικὰ μέσα στὸ βιβλίον καὶ στὸ Διάλογο ὁ συγγραφέας δίνει κατὰ καιροὺς καὶ διαφορετικοὺς χαρακτηρισμοὺς γιὰ τὸ εἶδος τῆς συγγραφῆς του. Λόγο τὸν λέει στὸν τίτλο καὶ στὸν πρόλογο καὶ στὸ Β19² (τοῦ παρόντος μου λόγου) καὶ στὸ Γ4β³ (τὸν παρόντα μου λόγον) καὶ στὸ Β30²² (τὸ ἀναγκαιότερον μέρος τοῦ λόγου μου) καὶ στὸ Ε54¹⁰ (τέλος τοῦ λόγου), ἐπίσης στὸ ΣΤ11³ καὶ 6¹¹ (ἐσύνθεσα τὸν λόγον μου) κλπ. Ἄλλοῦ τὸν λέει Ἐγχειρίδιον (Πρόλογ. 7), ἄλλοῦ Βιβλιάριον (Γ14⁴, Δ56⁹, ΣΤ11³ τὸ βιβλίον ὅπου σᾶς ἔδωσα, ΣΤ3⁸ εἰς τόσον μικρὸν βιβλίον, Δ3¹ τοῦτο μου τὸ βιβλιάριον, ἄλλοῦ Πονημάτιον (πρβλ. 17, Ἄφ. 6, 10 κλπ.), ἄλλοῦ Πόνημα (Α86²), ἄλλοῦ Διήγησις (Γ23¹³) καὶ ἄλλοῦ Ἐπιστολή (διεξοδική καὶ ξεχωριστή Πρόλ. 2, 12 κλπ.). Ὁ συγγραφέας ὅπωςδήποτε ἔχει τὴ συνείδηση, πῶς γράφει λόγο προτρεπτικὸ καὶ τέτοια μορφή τοῦ δίνει. Ὁ ὄρος «λόγος» ἦταν τότε τῆς μόδας. Ἀμέτρητοι ἦταν οἱ discorsi, discours με φιλοσοφικὸ καὶ ἰδίως με πολιτικοκοινωνικὸ περιεχόμενον, πού ἐπαιρναν στὸν κύκλο τους καὶ τὰ pamphlets κάθε μορφῆς καὶ περιεχομένου (ἀκόμα καὶ στὸ Ναπολέοντα ἀποδίδεται ἓνας Λόγος περὶ εὐδαιμονίας), ἀκόμα καὶ τοὺς προλόγους τοὺς ἀντικαταστοῦσαν με τὸν ὄρο discours (discours préliminaire ὀνομάζει τὸν πρόλογο τοῦ Ταξιδιοῦ του ὁ πολὺ γνωστὸς καὶ ἀγαπητὸς στὸν Ἀνώ- νυμό μας Choiseul Goufier, βλ. σχετικὰ στὰ Ἀναθυμήματα, πρκ. σελ. 388).

β') στοχάσου καὶ ἀρκεῖ (Μότο Νομ., σελ. 50). Σ' ἄλλο σημεῖο γράφει «σᾶς παρακαλῶ νὰ στοχασθῆτε εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν σας» (Δ17) καὶ ἄλλοῦ «ἀναγνώστα ἀγαπητέ, ὅποιος καὶ ἂν εἶσαι, σὲ παρακαλῶ νὰ στοχασθῆς πρῶτον μόνος σου τὴν ὑπόθεσιν» (Ε9¹) καὶ συχνὰ μεταχειρίζεται τὸ ρῆμα στοχάζομαι με τὴν ἔννοια τοῦ σκέπτομαι βαθιὰ μόνος μου πάνω σ' ἓνα θέμα, καθὼς καὶ τὶς λέξεις στοχαστικός, ἀστόχαστος, ἀστοχάστως (καὶ ἀστόχαστα), κι αὐτὸ ὄχι μόνον γιὰτὶ ὁ ἴδιος εἶν' ἓνας στοχαστικός καὶ ἐσωτερικός ἄνθρωπος, πού περιμένει τὴν «καλὴν ἐκβασιν τοῦ λόγου του, τὴν κατάπεισιν τῶν ὁμογενῶν του» ἀπ' τὸ στοχασμὸ τους καὶ μόνον, ἀφοῦ τὰ πράγματα πού τοὺς λέγει γιὰ τὴν Ἑλλάδα τὰ προὑποθέτει γνωστὰ σ' ὄλους καὶ θέλει μόνον νὰ τοὺς κάνει νὰ σκεφτοῦν πάνω σ' αὐτά, παρὰ καὶ γιὰτὶ εἶναι θρεμμένος ἀπὸ τὰ λεγόμενα στοχαστικὰ θρησκευτικὰ βιβλία, ὅπως ἡ Μίμησις Χριστοῦ κλπ. Τὸ «στοχάσου καὶ ἀρκεῖ» θυμίζει ἓνα σημεῖο τῆς Μίμησις Χριστοῦ· στὸν πρόλογόν

της λέει «και δια να σμίξεις μαζί με τὸ διδασκάλειμα τὴν πράξη, εἰς τὴν ὁποία στέκει ὅλος ὁ καρπός, ἀφοῦ διαβάσεις συλλογίσου ὀλίγο μέσα εἰς τὸν νοῦν σου, ἂν εἶναι ἀληθινὸ ἐκεῖνο ὁποῦ σοῦ λέγει, κάμνοντας μερικὲς στόχασες ἐπάνω εἰς τὸ διάβασμα και ἐπάνω εἰς τὸν ἑαυτὸ σου μόνος» (βλ. Γ. Βαλέτα Ἐνθ. τῆς Δημ. Πεζ. Α' 357). Γιὰ τοὺς καλλίτερους ἔπαινους και χαρακτηρισμοὺς βάζει συνήθως τὸ ἐπίθετο: στοχαστικὸς ἢ νουνεχῆς (νουνεχῆς ἐπιβεβαίωσις Δ3¹⁰ (πρβλ. και Ε18⁵), νουνεχῶς τε και ἀστείως Δ13β⁸, πνεῦμα ὀρθὸν Ε22⁷, ὅσοι ἔχουν τὸ πνεῦμα ἐξυπνον Ε10⁸, ἢ φρόνησις θέλει σᾶς διδάξει Ε41¹ κλπ. πνευματώδης και ἄξιος Α90α⁵, τὸν ὀρθὸν στοχασμὸν σου Ε9⁶, κάθε νοῦν ἔχοντα ἄνθρωπον (Α69β²) ἀγγίλους, ἀγγίνοια, και ἀντίθετα: τοὺς ἀστοχάστους, τοὺς ἀδυνατοὺς νόας Β18⁸ κλπ.).

γ') ξεχωριστὴ ἐπιστολὴ (Προλ. 12). Ὁ σ. λέγοντας «ξεχωριστὴ» τὴν ἐπιστολὴν του, δηλ. τὸ λόγο του, ἐννοεῖ ἐμπιστευτικὴ, προσωπικὴ, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα. Στὴν ἐμπορικὴ ἀλληλογραφία τῆς ἐποχῆς ἐκτὸς ἀπ' τὶς κοινὲς ἐπιστολὲς ἐσωκλείανε και τὶς «ξεχωριστὲς», πού ἦταν προσωπικὲς γιὰ ἐμπιστευτικὰ ζητήματα. Ὁ ὄρος παρμένους ἐπ' τὸ γαλλικὸ particulier (ἰδιαιτέρος, χωριστός, en particulier=κατ' ἰδίαν κλπ.).

λεξολάτραι (Προλ. σελ. 51⁴). Τοὺς χτυπάει τοὺς σχολαστικοὺς και τὸ ἐπίθετο τὸ ἔκανε ἀπὸ ἐπίδραση τοῦ Ρήγα (βλ. σελ. 371). Ἡ ἀντίληψη τῶν φωτισμένων πατριωτῶν ἦταν τότε ὅτι ἡ «Ἑλλάς γνωρίζει γνήσια τέκνα της τοὺς φρονουῦντας ἑλληνικά, ὅχι τοὺς ψιττακίζοντας λέξεις ἑλληνικάς με τὴν βέβηλον αὐτῶν γλῶσσαν» (ὅπως ἔγραφε στὸν Κ. Ὑψηλάντη, πού μὴ ξέροντας καλὰ τὰ ἑλληνικά ἔγραφε γαλλικά και στεναχωριόταν, ὁ Ἰακ. Ρ. Νερουλὸς βλ. Φιλήμονος Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλλ. Ἐπαν. Α' 242, και Γούδα Βίοι Παραλ. Β' 367). Κι ὁ Σολωμὸς στὸ Διάλογό του ἀντιμετωπίζοντας τὸ λογιώτατο, πού τὸν ἀρωτᾷ ἂν γνωρίζει τὰ ἑλληνικά, τοῦ ἀπαντᾷ με μαχαιριὰ στὸ στήθος «γνωρίζεις τὴν Ἑλλάδα, κύριε ..;». Γι' αὐτὸ ὁ Ἀνώνυμος, προκειμένου νὰ μιλήσει στὸ ἔθνος του γιὰ λευτεριά και δημοκρατία δὲν λογαριάζει τὴ γλῶσσα και ἀδιαφορεῖ γιὰ τοὺς «λεξολάτρεις», λέξη δική του, ρηγικῆς καταγωγῆς και οὐσίας, γεμάτη ἀπέχθεια γιὰ τοὺς σχολαστικοὺς κλπ. Γιὰ τὸ γλωσσικὸ μίλησε και ξεχωριστὰ ὁ Ρήγας και τὰ λόγια του ἀπομνημόνευσε ὁ Περραιβὸς στὴ Βιογραφία τοῦ Ρήγα, και ὑψώνει γιὰ ὄργανο ἐθνικὸ τὴν «συνήθη ἐκ βρέφους διάλεκτον», τὴν «καθομιλουμένην» ὅπως τὴ λέγει ὀλίγο παρακάτω. Αὐτὸν ἀκολουθεῖ ὁ Ἀνώνυμος, γι' αὐτὸ μιλάει με τόση ἐγκαύχηση και περηφάνεια γιὰ τὴ δημοτικὴ, λέγοντάς τὴν «ἡ ἀπλῆ μας γλῶσσα» και προσκαλεῖ τοὺς μορφωμένους νὰ τὴν «τιμήσουν», γράφοντας τὰ συγγράμματά τους σ' αὐτὴ τὴν ἐθνικὴ γλῶσσα μας (βλ. Ε16α).

δ') exoriare aliquis... (Ἀφιερ. 7). Αὐτὸς ὁ φοβερός στίχος

είναι τῆς Αἰνειάδας τοῦ Βιργιλίου (IV, 685) καὶ τὸν ξεστομίζει ἢ Διδῶ, ὅταν τὴν παράτησε προδοτικὰ ὁ Αἰνεΐας κι ἔφυγε ἀπ' τὴν Καρχηδόνα κι αὐτὴ πῆρε ἀπόφαση ν' αὐτοκτονήσει. Καταριέται τὸν Αἰνεΐα: «νικημένος στὸν πόλεμο ἀπὸ τ' ἄρματα λαοῦ τολμηροῦ, διωγμένος ἀπ' τὴ χώρα, ἀποσπασμένος ἀπ' τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Ἰούλου, νὰ ζητήσει βοήθεια καὶ νὰ δεῖ ντροπιασμένες κηδεῖες τῶν δικῶν του καὶ ὅταν ὑποκύψει σὲ θεσμούς ἀπαίσιος εἰρήνης, νὰ μὴν ἀπολάψει οὔτε τὸ κράτος του οὔτε τὸ ποθητὸ φῶς τῆς μέρας, ἀλλὰ νὰ πεθάνει πρὶν τῆς ὥρας του καὶ νὰ κοίτεται ἄθαφτος στὸν ἄμμο». Κι ὕστερα παραγγέλνει στοὺς Τυρίους τῆς νὰ μισοῦν τοὺς ἀπογόνους τοῦ Αἰνεΐα καὶ νὰ μὴν ἔχουν καμμιάν ἀγάπη οὐδὲ συνθήκη μαζί τους «νὰ ξεπεταχτεῖ ἀπὸ τὰ κόκκαλά μου κάποιος ἐκδικητής, ποὺ νὰ τιμωρήσει μὲ φωτιά καὶ σίδηρο τοὺς Δαρδανίους ἀποίκους».

*Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor
qui face Dardanios ferroque sequare colonos...*

Ὁ Ἀνώνυμος μεταφράζει τὸ στίχο στὴν ἀρχαία γλῶσσα καὶ θὰ νόμιζε κανεὶς πῶς ἡ μετάφραση εἶναι τοῦ Εὐαγ. Βούλγαρη, ἀλλὰ δὲν εἶναι, γιατί αὐτὸς (σελ. 323 τῆς μετάφρασης τυπωμένης στὰ 1791) τὸν μεταφράζει «ἐκ δέ κεν ἡμείων ὄστων ποτε ἔλθοι ἀμύντωρ...» Ἡ μετάφραση εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία τοῦ Ἀνδρέα Ἰδρωμένου, τόσο γιατί αὐτὸς εἶχε σχέσεις μὲ τοὺς πατριῶτες τοῦ Λιβόρνου καὶ τοὺς ἔγραφε ὠδές, ὅπως ἡ «Εἰς τοὺς ἐν Λιβόρνῳ παροικοῦντας φιλογενεῖς Γραικοὺς» (Πανδώρα ΚΑ' 508), ὅσο καὶ γιατί μόνο ὁ Ἰδρωμένος μποροῦσε νὰ ξέρει καὶ νὰ χρησιμοποιήσει τὴ λέξη «ἐκδικος», ποὺ δὲν εἶναι ἀρχαία, ἀλλὰ ἐκκλησιαστική, ἀπ' τὸν Παῦλο (Θεσσαλ. Α' δ' 6: ἐκδικος ὁ Κύριος περὶ πάντων τούτων...»). Τὸ Βιργιλικὸ στίχο ὁ Ἀνώνυμος δὲν τὸν πῆρε ἀπ' τὴν Αἰνειάδα, μὰ ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Choiseul Gouffier: Voyage pittoresque de la Grèce, ποὺ βγήκε στὸ Παρίσι στὰ 1782 καὶ στὴν προμετωπίδα τοῦ πρώτου τόμου ἔχει μιὰ συμβολικὴ εἰκόνα, ὅπου ἡ Ἑλλάδα μὲ τὴ μορφή μιᾶς γυναίκας, φορτωμένης βαρεῖες ἀλυσίδες, παρουσιάζεται τριγυρισμένη ἀπὸ θλιβερὰ μνημεῖα, ποὺ στήθηκαν τιμητικὰ γιὰ τοὺς μεγάλους ἥρωες τῆς ἀρχαιότητος, ποὺ ἀφιέρωσαν τὴ ζωὴ τους καὶ θυσιάστηκαν γιὰ τὴ λευτεριά, ὅπως ὁ Λυκούργος, ὁ Μιλτιάδης, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὁ Πελοπίδας, ὁ Τιμολέων, ὁ Δημοσθένης, ὁ Φωκίων, ὁ Φιλοποίμην, ποὺ τὰ ὀνόματά τους εἶναι χαραγμένα στὶς πλάκες (βλ. τὴν εἰκόνα, στὸ τέλος). Ἡ σκλαβωμένη Ἑλλάδα ἀκουμπᾷ πάνω στὸν τάφο τοῦ Λεωνίδα καὶ πίσω τῆς μιὰ στήλη μὲ τὸ Σιμωνίδειο ἐπίγραμμα τῶν Τρακόσων τοῦ Λεωνίδα «ὦ ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις...» (βλ. εἰκόνα) καὶ παρουσιάζεται ἡ Ἑλλάδα ν' ἀνακαλεῖ τίς σκιές αὐτῶν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ πάνω στὸ βράχο πέρα εἶναι μὲ μεγάλα κεφαλαῖα γράμματα χαραγμένο τὸ πρῶτο μέρος τοῦ Βιργι-

λικού στίχου: EXORIARE ALIQUIS. 'Απ' τὴν εἰκόνα αὐτὴ πῆρε τὸ στίχο ὁ 'Ανώνυμος καὶ ἀπ' αὐτὴν ἐμπνεύστηκε ὀλάκερη τὴν εἰσαγωγικὴ του ἐπίκληση (A1 - 3), καθὼς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχαίων ἡρώων στὴν 'Αφιέρωσή του.

ε') τερατουργήματα (A1⁶, A94²). Στὴν ἀρχαία τερατουργήματα καὶ τερατουργία σημαίνει ἔργο τερατουργοῦ, θαυματουργία ἐπὶ κακοῦ, στὴν ἐκκλησιαστικὴ ὁμῶς Ὑμνολογία, ἀπ' ὅπου παίρνει τὴ λέξη ὁ φιλακόλουθος συγγραφέας τῆς Νομαρχίας, σημαίνει κατορθώματα θαυμαστά, ἔργα θείας πρόνοιας καὶ θαύματος, πρβλ. τὸ ἀναστάσιμο πολὺψαλτο τροπάρι: Δεῦτε πῖωμεν καινόν, ὡς ἐκ πέτρας ἀγόνου τερατουργούμενον...». Στὴ χρήση ὡστόσο τῆς λέξης εἶχε ἐπίδραση καὶ τὸ δημοτικὸ «τέρατα καὶ σημεῖα» (λέγω ἢ κάνω).

στ') ἡ εὐτυχία (A9¹) κρέμεται, μᾶς λέει, ἀπὸ τὴ δημοκρατία. Μεγάλος λόγος, ποὺ κανεὶς δὲν τὸν ξεστόμισε ὡς τότε. Πόση διαφορὰ ἀπὸ τὸν Ψαλλίδα, ποὺ λίγα χρόνια πρὶν, στὴν «'Αληθῆ Εὐδαιμονία» του (1791), εἶπε πὼς ἡ εὐδαιμονία στέκεται στὴν «γαλήνην καὶ ἀταραξίαν τοῦ πνεύματος!» 'Ο 'Ανώνυμος πάει καὶ παραπέρα, θέτει πᾶν' ἀπ' τὴ ζωὴ, τὴν ἐλεύθερη καὶ καλὴ ζωὴ, τὴ δημοκρατικὴ, τὸ καλῶς ἔχειν (A112⁸) πρβλ. καὶ A147¹¹⁻¹², ὅπου τονίζει ὅτι ὁ κυριώτερος σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ εὐτυχία καὶ αὐτῆς ἡ ἀρχὴ στέκεται στὴν ὁμοφωνία τῶν πολλῶν (βλ. πρκ. καὶ Εἰσαγωγή σελ. ιδ').

ζ') ἡ ἐλευθερία ἀπόλυτα (A21¹⁰). 'Η ἐλευθερία κατ' ἄλλους μὲν εἶναι ἀσυδοσία, ἀναρχία, κατ' ἄλλους δὲ ἀπειθία. 'Ασυδοσία ὡς πρὸς τοὺς νόμους ποὺ τὴν παρέχουν, ἀπειθία ὡς πρὸς τοὺς πολῖτες ποὺ δὲν φυλάγουν καὶ καταπατοῦν τοὺς νόμους. "Ἐτσι ἀναγκαστικὰ πρέπει νὰ ἐρμηνέψουμε τὸ χωρίο καὶ νὰ γράψουμε τὴν λ. ἀπώλεια (καὶ ὁ συγγραφέας ἀπώλεια τὴν γράφει) ἀπόλυτα, ποὺ εἶναι δημοτικὴ λέξη καὶ μὲ τὴν ἴδια σημασία ὁ συγγραφέας τὴ χρησιμοποιεῖ καὶ ἄλλοῦ καὶ στὸ Δ69⁵ (βλ. πρκ. 'Ἐρμην. σημ. μζ', πρβλ. καὶ Κριτικά, σελ. 268), καθὼς καὶ στὴ φράση ἀπολελυμένη ἀρχὴ B7² (βλ. πρκ. 'Ἐρμην. σημ. μα'). "Ἐτσι καὶ ὁ Περεισιάδης, κατὰ τὴν ὑπόμνηση τοῦ φίλου μου εἰσαγγελέα "Αγῆ Παπαδημητρίου, γράφει στὴν Γκόλφω του:

'Ωρὴ 'Αστέρω, δὲ μοῦ λές, ἐκιά τὴν ξεδομένη
ἀπόλυτα τί τῆς ἔδωκες, τὸν κόσμον γιὰ νὰ βρίζῃ;

η') αὐτόματος (B21⁵, Δ44⁷ κλπ.). 'Ο Κοραῖς ('Ἐπιστ. Α' 459) μεταφράζει τὸ γαλλικὸ instinct σὲ «ὄρμη ἔμφυτον ἢ αὐτόματον». Καὶ στὸ Βεκκαρία (σελ. 2) χρησιμοποιεῖ τὸ «αὐτόματος», γιὰ νὰ δηλώσει κάτι τὸ αὐτογέννητο (πρβλ. καὶ σημ. τῆς σελ. 184 τοῦ Βεκκαρία: αὐτόματα τῆς φύσεως προϊόντα) καὶ στὶς 'Ἐπιστολές του (Α' 751) «αὐτόματον» χαρακτηρίζει τὸ ἀρχέτυπο τῆς ἐκδοσης τοῦ Πολυδεύκη, ἐνῶ ὁ 'Ανώνυμος τὸ χρησιμοποιεῖ μὲ τὴν